

УДК 65.012

Марас Н.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту
Львівського інституту
Міжрегіональної академії управління персоналом*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

SPECIFICS OF APPLICATION OF METHODS TO STUDY BUSINESS ENTITIES' FINANCIAL SECURITY

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто проблеми застосування методів дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Проаналізовано різні підходи до оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання, наведені основні їх переваги та недоліки. Обґрунтовано необхідність застосування комплексних методів дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Ключові слова: фінансова безпека, кількісний підхід, якісний підхід, методи дослідження, суб'єкти господарювання.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены проблемы применения методов исследования финансовой безопасности субъектов хозяйствования. Проанализированы различные подходы к оценке финансовой безопасности субъектов хозяйствования, приведены основные их преимущества и недостатки. Обоснована необходимость применения комплексных методов исследования финансовой безопасности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: финансовая безопасность, количественный подход, качественный подход, методы исследования, субъекты хозяйствования.

ANNOTATION

The article considers the problems of the application of methods to study financial security of business entities. Various approaches to assessment of financial security of entities are analysed, their main advantages and shortcomings are provided. The necessity of application of complex methods to study financial security of entities is proved.

Keywords: financial security, quantitative approach, qualitative approach, research methods, business entities.

Постановка проблеми. В сучасних наукових дослідженнях багато уваги приділяється питанням фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Національна економіка перебуває в стані системної фінансової кризи, постійно виникають нові ризики і загрози фінансовій діяльності суб'єктів господарювання, тому виникає необхідність дослідження методів аналізу фінансової безпеки суб'єктів господарювання, наголошується про необхідність їх постійної діагностики. Проте в дослідженнях виникають проблеми у виборі підходів до оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам фінансової безпеки суб'єктів господарювання значну увагу приділено у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як Дж.К. Ван Хорн, Т. Аллісон, Г. Фостер, Й. Шумпетер, Л.І. Абалкін, Г.Я. Аніловська, О.І. Баранівський, І.О. Бланк, В.М. Геєць, І.П. Мойсеєнко, В.І. Франчук, В. Я. Шевчук,

А.Д. Шеремет та ін. Оцінюючи вклад вчених у розвиток теоретико-практичних проблем фінансової безпеки суб'єктів господарювання, необхідно виділити мале коло досліджень проблемам вибору методів дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Мета статті. Дослідження та систематизація методів оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Методи займають особливе місце в дослідженні управління системою безпеки, так як на їх основі відбувається взаємне збагачення його теорії та практики. Дійсно, методи дозволяють сформулювати систему правил, прийомів та підходів, які скорочують затрати часу та інших ресурсів [6].

В наукових дослідженнях використовують різні методи дослідження фінансового стану суб'єктів господарювання, які в основному базуються на фінансових показниках та використовуються для оцінки фінансової безпеки [6–14]. Науковці виділяють застосування кількісних показників, які в основному базуються на використанні фінансової звітності, яка може бути викривлена суб'єктами господарювання, тобто нести загрози достовірності даних. Велика кількість наукових досліджень базується на використанні саме кількісних методик [7]. В багатьох наукових дослідженнях пропонується використання коефіцієнтного методу оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Аналіз здійснюється на основі таких показників: коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії, рівень фінансового левериджа, коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати податків, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, середньозважена вартість капіталу, показник розвитку компанії, тимчасова структура кредитів, показники диверсифікації, співвідношення обіговості дебіторської та кредиторської заборгованості [16]. У роботі [19; 20] пропонуються коефіцієнти оборотності, фінансової стійкості та платоспроможності, рентабельності, імовірності банкрутства. В кожному з досліджень пропонують свою коефіцієнтну методику оцінювання, розрахунку показників та нормативних значень. С.М. Ілляшенко запро-

понував оцінити рівень фінансової складової економічної безпеки на основі аналізу фінансової стійкості, яка визначається на основі достатності оборотних коштів [21]. Основна проблема коефіцієнтного методу в тому, що не має єдиних підходів систематизації фінансових показників, єдиних правил розрахунку фінансових коефіцієнтів та визначення порогових значень. В умовах нестабільності фінансового середовища нормативні значення можуть коливатися

і показники змінюватися. Перед суб'єктами господарювання постає проблема вибору коефіцієнтів для оцінки фінансової безпеки та визначенні порогових (критичних) значень, межі яких покажуть, чи знаходиться суб'єкт господарювання в стані безпеки чи небезпеки.

Інтегральний метод оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання ґрунтується на дослідженні ресурсно-функціонального потенціалу підприємства. Оцінку пропонується здій-

Таблиця 1

Переваги і недоліки методів дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Підхід	Методи дослідження	Переваги методів дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання	Недоліки методів дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання
Якісний підхід	Експертної оцінки	Системність і комплексність прогнозування, зниження рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання	Складність ухвалення рішення в умовах задачі з багатьма невідомими та суб'єктивний характер
	SWOT-аналіз	Можливість оцінити сильні і слабкі сторони суб'єктів господарювання, їх можливості та загрози	Складність врахування всіх загроз, які можуть виникнути в процесі функціонування суб'єктів господарювання, проблема реалізації всіх можливостей фінансової діяльності
	Побудови сценаріїв	Дає можливість скласти наперед план дій суб'єктів господарювання при виникненні тієї чи іншої ризикової ситуації	Неможливість передбачити всі ситуації, які можуть статися в умовах мінливості середовища
	Метод стратегічних груп	Є відносно простим та універсальним, дозволяє ефективно оцінювати конкурентів і приймати адекватні рішення	При зміні цінової політики чи стратегії суб'єктам господарювання потрібно змінювати стратегічну групу, яка викликає нові можливості і загрози для суб'єктів господарювання
	Бенчмаркінг	Використовує найкращі та найефективніші методи конкурентів та адаптує їх до своєї діяльності	Не завжди ті методи, які є ефективними у конкурентів принесуть бажаний результат суб'єктам господарювання
Кількісний підхід	Метод аналогій	Надає можливість оцінити ступінь ризику та причини небажаних наслідків	Можливі помилки при використанні даних минулих років, оскільки кожен продукт має свої стадії розвитку. Тому необхідно здійснювати порівняння у межах тієї самої стадії
	Нормативний метод	Легкість розрахунків, дає можливість оцінити ступінь ризику з максимальною точністю	Шкала рейтингових оцінок показників різниться в різних авторів
	Метод доцільності витрат	Забезпечує покриття витрат та плановий рівень рентабельності	Не може забезпечити потрібний обсяг виробництва в пік сезону або потреби випуску незапланованого рівня продукції
	Агрегатний метод	Розраховується на основі фінансової звітності. Побудова балансових моделей відповідно величини запасів джерелам суб'єктів господарювання	Досить вузький підхід до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, оскільки оцінка фінансової безпеки повинна здійснюватись на основі багаторівневої інтеграції показників
	Коефіцієнтний метод	Відображає різні аспекти діяльності суб'єктів господарювання, враховує фактори внутрішнього і зовнішнього середовищ функціонування	Відсутність нормативних значень більшості коефіцієнтів, значення коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретованими, оскільки значення і обчислення показників змінюються у часі
	Інтегральний метод	Використовуються дані бухгалтерської та статистичної звітності. Легкий в розрахунку та розумінні	Складові методики інтегральної оцінки тяжіють до системи індикаторів економічної безпеки, методичний інструментарій визначення якої є більш проблемним
	Рівноважний метод	Дає можливість встановлювати для типових ситуацій фінансового стану суб'єктів господарювання розробки загального рекомендованого характеру для досягнення фінансової безпеки	Не дає можливість оцінити стан суб'єктів господарювання в конкурентному діловому середовищі
Метод аналізу ризику за допомогою дерева рішень	Дає можливість розбити велику, складну проблему на безліч дрібних проблем	В реальних умовах господарювання певні варіанти рішень можуть не дати бажаного результату	

Джерело: Адаптовано автором за допомогою джерел: [7; 15; 16; 28]

снювати за фінансовими показниками, а потім визначати інтегральний показник експертним шляхом [4; 22]. Застосування інтегрального методу оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання базується на використанні фінансової і статистичної звітності, що спрощує його застосування, проте існує проблема вибору коефіцієнтів дослідження та визначення їх порогових значень.

Інші дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання ґрунтуються на якісному підході. Можна стверджувати, що даний підхід оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання має суб'єктивний характер. Якісний підхід ґрунтується на формалізації даних про діяльність суб'єктів господарювання на основі експертних оцінок. В основному він застосовується під час кризи управління фінансовою безпекою [7]. Інший широко відомий якісний метод оцінки фінансової безпеки є SWOT-аналіз, який характеризує сильні і слабкі сторони діяльності суб'єктів господарювання, можливості і загрози, які виникають в процесі їх функціонування [7]. За кордоном широко використовується такий якісний метод, як метод побудови сценаріїв. За допомогою методу побудови сценаріїв суб'єкти господарювання планують та прогнозують план дій в тій чи іншій ситуації, перевагами даного методу в тому, що суб'єкти господарювання в певній ситуації не розгубляться, а будуть мати ефективні методи протидії ризикам і загрозам, які виникають. Основне призначення сценарного методу сформулювати побудову стратегічних цілей розвитку, розкрити можливі наслідки сьогоdnішніх дій у майбутньому [16]. Метод стратегічних груп був розроблений М. Портером. Суть даного методу в тому, що суб'єкт господарювання відноситься до певної стратегічної групи. Карта стратегічних груп формується за допомогою певних критеріїв, таких як: ціна продукції, різновидність цін, асортимент продукції, частка ринку, рівень застосування технологій, якість продукції, рівень обслуговування клієнтів, ступінь інтеграції, торгівельна марка, бренд [16]. Бенчмаркінг в системі фінансової безпеки дає можливість зробити аналіз і дати оцінку діяльності лідерів ринку, порівняти власні методи управління з лідерами, адаптувати їхні методи управління до власної діяльності [17]. При здійсненні бенчмаркінгу суб'єктам господарювання треба переконатися у необхідності змін, визначенні того, що саме має бути змінено, обґрунтування того, як ці зміни вплинуть на діяльність суб'єкта господарювання, чи ці дії не дадуть зворотній до фінансової безпеки ефект. Проаналізувавши методи дослідження фінансової безпеки (табл. 1), ми визначили їх позитивні та негативні сторони, які обов'язково повинні враховувати суб'єкти господарювання під час їх використання. Застосування суб'єктами господарювання тільки якісних методик не

дасть бажаного результату гарантування їх фінансової безпеки, оскільки отримані результати потребують уточнення на основі кількісних методів. Поєднання кількісних та якісних методів дадуть можливість побачити недоліки одних та переваги інших методів, які в комплексі дадуть синергетичний ефект управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання (табл. 1).

Висновки. В умовах зростання циклічності фінансових криз необхідним є застосування комплексних методів оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Якісні та кількісні методи доповнюють один одного, дають більші можливості нейтралізації та завчасного попередження ризиків і загроз, які виникають у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання. І тим самим забезпечити більший рівень фінансової безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
2. Мойсеєнко І.П. Управління інтелектуальним потенціалом: [монографія] / І.П. Мойсеєнко – Л.: Аверс, 2007. – 304 с.
3. Смотри в корень: менеджмент знаній – основа нової моделі управління / Технології менеджмента знаній: Публікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmtec.ru/publications/library>.
4. Мойсеєнко І.П. Формування інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання в умовах інформаційно-інноваційного середовища / І.П. Мойсеєнко // Економіко-правовий часопис: зб. наук. праць. – Львів: ЛьвДУВС. – 2010. – Вип. 1. – С. 100–107.
5. Бланк І.А. Аतिकризисное финансовое управление предприятием / І.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2006. – 672 с.
6. Мойсеєнко І.П. Моделі аналізу економічної безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10 (112). – С. 64–73.
7. Антонова О. Систематизація методичних підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства / О. Антонова // Схід. – 2010. – № 6 (106). – С. 3–7.
8. Храпкіна В.В. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства / В.В. Храпкіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 191–194.
9. Горячева К.С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства / К.С. Горячева // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: ВВП «Мрія – 1» ЛТД. УАБС. – Т. 10. – 386 с.
10. Фінансова безпека підприємства: [навч. посіб.] / [Т.Б. Кузьменко, Л.С. Мартюшева, О.В. Грачов, О.Ю. Литовченко]. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 300 с.
11. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: [монографія] / Л.О. Лігоненко. – К.: Наукова думка, 2000. – 390 с.
12. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12–19.

13. Гришко Н.С. Методичні аспекти оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства / Н.С. Гришко // Регіональні перспективи. – 2002. – № 1. – С. 112–115.
14. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: [навч. посіб. з грифом МВС України] / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 380 с.
15. Мойсеєнко І.П. Економічна та фінансова діагностика: [навч. посіб.] / І.П. Мойсеєнко. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 282 с.
16. Мізюк Б.М. Основи стратегічного управління: [підруч.] / Б.М. Мізюк. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 544 с.
17. Ліпкан В.А. Національна безпека України: [навч. посіб.] / В.А. Ліпкан – К.: Кондор, 2008. – 552 с.
18. Петрина О.Б. Методичні засади оцінювання фінансової безпеки підприємства / О.Б. Петрина // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.12. – С. 229–236.
19. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
20. Зубик В.Б. Экономическая безопасность предприятия (фирмы) / [В.Б. Зубик, Д.Б. Зубик, Р.С. Сегедов, А. Абдула] – Минск: Высшая школа, 1998.
21. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальные проблемы экономики. – 2003. – № 3 (21). – С. 12–19.
22. Гришко Н.Є. Методичні аспекти оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства / Н.Є. Гришко // Регіональні перспективи. – 2002. – № 1. – С. 112–115.
23. Терещенко О.О. Антикризисное фінансове управління на підприємстві: [монографія] / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.
24. Єпіфанов А.О., Пластун О.Л., Домбровський В.С. та ін. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: [монографія] / [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін]; за заг. ред. д. е. н., проф. А.О. Єпіфанова. – Суми: ДВНЗ «У АБС НБУ», 2009. – 295 с.
25. Власюк Н.І. Інтегральне оцінювання ймовірності банкрутства підприємств / Н.І. Власюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.2. – С. 360–365.
26. Мельник Л.Г. Экономика предприятия: [учеб. пособ.] / [Л.Г. Мельник, А.И. Каринцева, С.Н. Ильяшенко]. – Сумы: ИТД, 2002. – 632 с.
27. Голов Р.С. Инновационно-синергетическое развитие промышленных организаций (теория и методология) / Р.С. Голов, А.В. Мельник. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2010. – 420 с.
28. Загорта Т.О. Економічна діагностика: [навч. посіб.] / Т.О. Загорта. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 400 с.